

Jakub Bijak

Department of Social Statistics and Demography
University of Southampton

Recenzja osiągnięć Profesora Fransa Willekensa¹

Wstęp

Profesor Frans J.C. Willekens jest belgijskim demografem o światowej sławie z dorobkiem w zakresie badań, dydaktyki i organizacji nauki, szczególnie znanym i cenionym w europejskim środowisku demograficznym oraz nauk społecznych. Urodzony w 1946 roku i wykształcony w wielu dziedzinach – od ekonomii, przez socjologię i inżynierię rolnictwa (wszystkie na Katolickim Uniwersytecie w Leuven), aż po stopień doktora w obszarze *urban systems and policy planning* na Uniwersytecie Northwestern, uzyskany pod kierunkiem naukowym prof. Andreia Rogersa – jest jednym z najbardziej twórczych i interdyscyplinarnych współczesnych demografów.

W trakcie swojej kariery zawodowej Frans Willekens był związany z wieloma różnymi instytucjami: przede wszystkim z University of Groningen (Holandia), gdzie w latach 1998–2011 był profesorem demografii, oraz z Netherlands Interdisciplinary Research Institute (NIDI) w Hadze, gdzie w latach 1980–1993 pełnił funkcję wicedyrektora, a następnie w latach 2003–2011 – dyrektora. W tym ostatnim okresie

¹ Tekst został opublikowany w książce pt. *Profesor Frans Willekens* pod redakcją prof. Ireny E. Kotowskiej oraz dr hab. Agnieszki Chłoń-Domińczak, wydanej w ramach serii „Doktorzy Honoris Causa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie” w 2018 roku w Warszawie. Tłumaczenie recenzji na język polski przygotowała dr Anita Abramowska-Kmon.

z sukcesem kierował przekształceniem NIDI z fundacji w wyspecjalizowany instytut Royal Netherlands Academy of Sciences (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, KNAW). Nawet po przejściu na emeryturę w NIDI przez trzy lata kontynuował pracę w Max Planck Institute for Demographic Research w Rostoku (Niemcy), wspierając instytut w okresie wyzwań związanych ze zmianą kierownictwa.

W 2011 roku w uznaniu osiągnięć Frans Willekens został Oficerem Królewskiego Holenderskiego Orderu Oranje-Nassau. Jego działalność dla środowiska naukowego została również doceniona przez inne instytucje, które uhonorowały go takimi wyróżnieniami, jak: członkostwo KNAW od 1998 roku, honorowe członkostwo NIDI od 2011 roku oraz nagroda w dziedzinie badań ludnościowych (Award for Population Studies) przyznana mu w 2014 roku przez European Association for Population Studies (EAPS), którego jest wieloletnim członkiem.

Niniejsza recenzja skupia się na wkładzie Fransa Willekensa w rozwój nauk społecznych, kształcenie i promowanie kolejnych pokoleń demografów, a także na jego działalności kierowniczej i organizacyjnej na rzecz środowiska naukowego. Recenzję kończy konkluzja z rekomendacją dotyczącą nadania Profesorowi Fransowi Willekensowi tytułu doktora honoris causa przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie (SGH), w związku z uchwałą Senatu SGH z dnia 22 listopada 2017 roku.

Wkład w rozwój demografii i badań ludnościowych

Kariera badawcza i zainteresowania naukowe Fransa Willekensa ewoluowały, wiążąc ze sobą różne wątki badawcze. Z punktu widzenia jego pracy w zakresie demografii, geografii ludności i nauk społecznych pierwszy wątek dotyczył rozwoju metod i modeli demografii wieloregionalnej i wielostanowej. Początkowo były to prace prowadzone pod kierunkiem Andreia Rogersa, a następnie w coraz większym stopniu samodzielnie. Etap ten, trwający od lat 70. do co najmniej końca lat 80., zaowocował kluczowymi dla dziedziny pracami z zakresu formalnej demografii wielowymiarowej, a zwłaszcza Willekens i Rogers (1978) oraz Rogers i Willekens (1986), każdej z nich cytowanej ponad 100 razy.

W miarę jak malało przekonanie o możliwościach wyjaśniania procesów ludnościowych i oddziaływania na ich przebieg poprzez analizy odwołujące się wyłącznie do zjawisk na poziomie makro (np. Willekens, 1976), czego wyrazem była choćby tzw. krytyka Lucasa w ekonometrii (Lucas, 1976), stało się jasne, że konieczne jest poszukiwanie rozwiązań na innych poziomach. Od 1990 roku rośnie zatem zainteresowanie Fransa Willekensa metodami analiz na poziomie jednostkowym (mikro), takimi jak analiza historii zdarzeń (Willekens, 1999) oraz symulacyjne modele

wielopoziomowe z wirtualnymi jednostkami, uwzględniające społeczny kontekst zachowań indywidualnych (Willekens, 2005). W ostatnim okresie dołączają do tego modele wieloagentowe, które pozwalają ujmować procesy ludnościowe jako konsekwencje autonomicznych ludzkich decyzji (Klabunde, Willekens, 2016). Osiągnięcia w tym nurcie badań wyraźnie podkreślają interdyscyplinarne wykształcenie i zainteresowania naukowe Fransa Willekensa, wykraczające poza demografię, obejmujące również socjologię, ekonomię i geografę ludności.

Migracje pozostawały ważnym nurtem badawczym w rozwoju naukowym Fransa Willekensa. Na różnych etapach kariery podejmował on tematy dotyczące kształtowania się przepływów migracyjnych i wyjaśniania ich przebiegu, w szczególności związane z pomiarem, szacowaniem i prognozowaniem procesów migracyjnych. Analityczny artykuł dotyczący pomiaru migracji (Willekens, 1994) od ponad dwóch dekad dostarcza inspiracji dla wielu prac demograficznych i kolejnych europejskich projektów badawczych. Praca Willekensa i in. (2016) podsumowuje obecny stan wiedzy i aktualne wyzwania badawcze w tym obszarze. Dorobek publikacyjny Fransa Willekensa według Google Scholar² obejmuje imponującą listę 386 publikacji, które łącznie osiągnęły ponad 5750 cytowań, przy indeksie Hirscha równym 37. Jest to wybitne osiągnięcie dla badacza w obszarze nauk społecznych zajmującego się relatywnie wąską dziedziną, jaką jest demografia. Najczęściej cytowanym artykułem jest wspólna praca z zakresu epidemiologii, opublikowana w czasopiśmie medycznym, wykraczająca daleko poza nauki społeczne – rekordowy artykuł Peeters i in. (2003), cytowany jak dotąd ponad 1450 razy.

Jak wspomniano wyżej, dorobek i zainteresowania badawcze Fransa Willekensa podlegały wyraźnej ewolucji. W pierwszej kolejności, gdy widoczne stały się niedostatki analiz na poziomie zagregowanym, nastąpiła zmiana podejścia badawczego z opisu na poziomie makro do poziomu mikro oraz ujęcia wielopoziomowego. Następnie badanie związków o naturze czysto statystycznej zostało rozszerzone o wyjaśnianie zjawisk demograficznych na podstawie analizy mechanizmów procesów ludnościowych, wzbogacające nasze rozumienie zachodzących zmian. W trakcie tej ewolucji prace Profesora Fransa Willekensa – głównie metodologiczne, ale także teoretyczne – stały się kluczowe dla wyznaczania kierunku rozwoju badań ludnościowych w odpowiedzi na pojawiające się wyzwania badawcze. Jego dorobek znakomicie ilustruje więc to, co Daniel Courgeau i Robert Franck (2007) określili jako kumulatywność wiedzy demograficznej, gdzie nowe paradygmaty powstają poprzez twórcze rozwijanie wątków z przeszłości, a nie pozbywanie się ich.

² Frans Willekens, Google Scholar, <https://scholar.google.com/citations?user=5UqDkcIAAAAJ&hl=en> [dane bibliometryczne z 8.03.2018].

Dokonania w zakresie dydaktyki

Osiągnięcia Fransa Willekensa w zakresie kształcenia nowych pokoleń demografów, geografów ludności i planistów przestrzennych są równie imponujące. Należy tu przede wszystkim podkreślić jego zaangażowanie w dydaktykę na uniwersytetach w Utrechcie (1985–1989) i Groningen, gdzie od połowy lat 80. do 2003 roku uczył wielu przedmiotów z zakresu demografii formalnej i podejmował się innych zadań związanych z kształceniem studentów. Frans Willekens był promotorem 39 doktorantów. Wielu spośród jego wychowanków kontynuuje kariery naukowe i jest liderami w rozmaitych obszarach badań ludnościowych w różnych krajach (między innymi Joop de Beer, Inge Hutter, Nico Keilman, Melinda Mills czy Sabu Padmadas). Ich kariery są świadectwem intelektualnego wpływu Fransa Willekensa jako nauczyciela, promotora i mentora.

W ramach działalności dydaktycznej Fransa Willekens prowadził również wiele kursów z zakresu demografii i nauk społecznych, skupiając się na uczeniu zaawansowanych metod ilościowych. Podobnie jak w przypadku badań naukowych, jego działalność dydaktyczna koncentrowała się głównie na Europie, choć warto odnotować kilka przykładów kursów, które prowadził w różnych krajach, czasami w trudnych warunkach: począwszy od Demokratycznej Republiki Konga (ówczesny Zair) w latach 70., aż po Koreę Północną (KRLD) w latach 2014–2016. Warto podkreślić, że w latach 1987–1990 Frans Willekens uczestniczył w serii warsztatów dotyczących projekcji ludnościowych w ówczesnej Szkole Głównej Planowania i Statystyki (dziś SGH).

Jednym z najważniejszych dokonań Fransa Willekensa na niwie pedagogicznej jest jego udział w utworzeniu w 2005 roku programu European Doctoral School of Demography (EDSD), w którego funkcjonowanie wciąż się czynnie angażuje, kierując od początku Radą Naukową EDSD. W ciągu ostatnich kilkunastu lat EDSD – jedenastomiesięczny intensywny program, koncentrujący się na metodach i technikach analiz demograficznych – stał się symbolem wysokiej jakości kształcenia w zakresie demografii w Europie, a jego absolwenci bez problemu znajdują zatrudnienie w placówkach naukowo-badawczych na całym kontynencie. Kolejnym przykładem bliskiej relacji Fransa Willekensem ze Szkołą Główną Handlową jest to, że Instytut Statystyki i Demografii SGH gościł program EDSD w latach 2013–2014 i 2014–2015, co dodatkowo podniosło międzynarodową rangę Instytutu w europejskim środowisku demograficznym.

Działalność organizacyjna na rzecz środowiska naukowego

Poza działalnością badawczą i dydaktyczną Frans Willekens podejmował się również kierowania szeregiem działań na rzecz środowiska demograficznego, jako czołowy jego przedstawiciel, a także środowiska nauk społecznych w Europie i na świecie. Był on i jest członkiem wielu rad, komitetów doradczych oraz paneli recenzujących wnioski o granty, w tym dla tak prestiżowych instytucji, jak European Research Council, European Science Foundation, czy Max-Planck-Gesellschaft w Niemczech, a także dla wielu różnych organizacji, ciał badawczych oraz fundacji. Po 2000 roku Frans Willekens organizował lub współorganizował wiele przedsięwzięć upowszechniających wyniki badań demograficznych, głównie w obszarze polityki ludnościowej, planowania przestrzennego i statystyki publicznej, skierowanych nie tylko do środowiska akademickiego, lecz także do szerokiego grona odbiorców ze świata polityki. Podejmował się również wielu zadań w zakresie badań, doradztwa naukowego oraz popularyzacji nauki.

Frans Willekens, pełniący różne funkcje redakcyjne oraz recenzentkie, do dziś dba o wysoką jakość prac z zakresu demografii. Jest współredaktorem „Population Studies” oraz członkiem rady redakcyjnej „European Journal of Population” i „China Population and Development Studies”. Ponadto gościnnie redagował wiele numerów specjalnych szeregu czasopism naukowych. Jest aktywnym członkiem międzynarodowych stowarzyszeń demograficznych (International Union for the Scientific Study of Population, European Association of Population Studies, Population Association of America), a także krajowych (w Niemczech i Holandii). Działa w komitetach konferencyjnych, swoją wiedzę wspiera inicjatywy i konsorcja badawcze, a także organizuje panele naukowe.

Jedną z charakterystycznych cech dorobku Fransa Willekensa jest to, że pozostaje on aktywnym programistą komputerowym. Przyczynia się do rozwoju oprogramowania demograficznego, począwszy od procedur demografii przestrzennej i analiz wielowymiarowych opracowanych w języku Fortran w latach 70. i 80., aż do pełnego pakietu statystycznego *biograph*, napisanego w języku R, służącego do wielostanowej analizy historii zdarzeń i przebiegu życia (Willekens, 2014).

Rekomendacja

Profesor Frans Willekens jest bez wątpienia jedną z czołowych postaci europejskiej demografii. Swymi osiągnięciami odcisnął już trwały ślad w dziedzinie nauk społecznych – i czyni to nadal, nawet po przejściu na emeryturę. Jest prawdziwie

europjskim demografem, zwlczszca w odniesieniu do dziaalnoci organizacyjnej, ale z globalnǎ perspektywǎ badawczǎ i szerokimi zainteresowaniami naukowymi. Jego osiǎgniǎcia sǎ w pełni zgodne z misjǎ SGH, ktora dǎży do „nadania swej dziaalnoci akademickiej wymiaru europejskiego” poprzez łaczenie „ponad stuletniej tradycji z podejmowaniem zadań teraźniejszości oraz wyzwań przyszłości”.

Z tych względnów gorǎco rekomenduję przyznanie tytułu doktora honoris causa Szkoły Główniej Handlowej w Warszawie Profesorowi Fransowi Willekensowi. Czterdziesta piǎta rocznica publikacji jego pierwszego artykułu stanowi znakomitǎ okazjǎ do przyznania tego wyróżnienia, honorujǎcego niezwyklǎ karierę wybitnego uczonego, ktory pozostaje wzorem do naśladowania dla kolejnych pokoleń demografów i badaczy społecznych w Europie. Tytuł doktora honoris causa jest przyznawany za wybitne zasługi, a dorobek naukowy i dydaktyczny oraz dziaalnosc organizacyjna Fransa Willekensa spełniajǎ to kryterium, i to z nawiǎzkǎ.

Bibliografia

- Courgeau D., Franck R. (2007), *Demography, a Fully Formed Science or a Science in the Making? An Outline Programme*, „Population – E”, nr 62(1), s. 39–45.
- Klabunde A., Willekens F. (2016), *Decision-Making in Agent-Based Models of Migration: State of the Art and Challenges*, „European Journal of Population”, nr 32(1), s. 73–97.
- Lucas R. (1976), *Econometric Policy Evaluation: A Critique*, w: K. Brunner, A. Meltzer (eds.), *The Phillips Curve and Labor Markets. Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, New York: Elsevier, s. 19–46.
- Peeters A. et al. (2003), *Obesity in Adulthood and Its Consequences for Life Expectancy: A Life-Table Analysis*, „Annals of Internal Medicine”, nr 138, s. 24–32.
- Rogers A., Willekens F. (1986), *Migration and settlement: A multiregional comparative study. IIASA Executive Report ER-86–009*, Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis.
- Willekens F. (1976), *Optimal Migration Policy. IIASA Research Material RM-76–50*, Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis.
- Willekens F., Rogers A. (1978), *Spatial Population Analysis: Methods and Computer Programs. IIASA Working Paper WP-78–030*, Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis.
- Willekens F. (1994), *Monitoring international migration flows in Europe. Towards a statistical data base combining data from different sources*, „European Journal of Population”, nr 10(1), s. 1–42.

- Willekens F. (1999), *The Life Course: Models and Analysis*, w: L.J.G. van Wissen, P.A. Dykstra (eds.), *Population Issues. Plenum Series on Demographic Methods and Population Analysis*, New York: Plenum.
- Willekens F. (2005), *Biographic Forecasting: Bridging the Micro-Macro Gap in Population Forecasting*, „New Zealand Population Review”, nr 31(1), s. 77–124.
- Willekens F. (2014), *Multistate Analysis of Life Histories with R*, Dordrecht: Springer.
- Willekens F., Massey D., Raymer J., Beauchemin C. (2016), *International migration under the microscope*, „Science”, nr 352(6288), s. 897–899.

